Sønderjylland efter sidste Folketælling.

Af H. P. Hanssen-Nørremølle.

I.

Det kongelige statistiske Bureau har nu offentliggjort det foreløbige Resultat af Folketællingen den 1. December 1890. Det viser sig, at Befolkningen i den preussiske Stat er tiltaget med 5,75 pCt. *) eller gennemsnitlig 1,13 pCt. årlig i Femåret 1885—90. Tilvæksten har, som venteligt var, været størst i Storstæderne, mindre i Småbyerne og mindst i Landdistrikterne, men Landbefolkningen er dog tiltaget med 2,58 pCt.

Tilvæksten har været meget ulige i Landets forskellige Egne. Den har i det hele været størst i de vestlige, mindst i de østlige Provinser. I Vestpreussen, Posen og Pommern udgjør Tilvæksten ikke engang $\frac{1}{2}$ pCt. årlig i de sidste fem År og i Østpreussen samt i den sydtyske Landsdel Hohenzollern aftager Befolkningen.

I Hertugdømmerne Sønderjylland, Holsten og Lauenborg (officielt: Provinsen Slesvig-Holsten) er Befolkningen i Femåret 1885—90 tiltaget med gennemsnitlig 1,13 pCt.

*) De Talangivelser, der ligger til Grund for denne Artikel, er for så vidt de vedrører sidste Folketælling, tagne dels efter „Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich“ 1891, og dels efter „Provinzial-Handbuch für Schleswig-Holstein“, I og II, 1891. Hvor der for Sammenligningens Skyld er fremdraget Tal fra tidligere Folketællinger er de i Reglen tagne efter Wobeser: „Statistik der Provinz Schleswig-Holstein.“

årlig. Det er akkurat Gjennemsnittsprocenten for hele Preussen, og alt kunde derfor synes at være i den bedste Orden i disse Landsdele. Dette viser sig imidlertid ved et nærmere Eftersyn langt fra at være Tilfældet for Sønderjyllands Vedkommende.

Hertugdømmerne havde 1885 ialt 1,150,306 Indbyggere. I 1890 er Folketallet steget til 1,217,393. Tilvæksten i Femåret har altså været 67,087. Af denne ikke ubetydelige Tilvækst falder imidlertid **65,518** på Holsten og Lauenborg derimod kun alt i alt siger og skriver **1,569** på Sønderjylland. Befolkningen i Holsten og Lauenborg er med andre Ord tiltaget med 8,74 pCt., Befolkningen i Sønderjylland derimod kun med 0,39 pCt.

Da det jo er en Kjendsgjærning, at der i vor Tid foregår en stærk Indvandring til de store Byer, kunde man fristes til at antage, at det navnlig er de holstenske Storstæder Altona og Kiel, der stiller Holsten så gunstigt. En nærmere Undersøgelse vil imidlertid vise, at dette ikke er Tilfældet. Borttager man nemlig Altona og Kiel fra Holsten og Flensborg fra Sønderjylland, så viser det sig, at Befolkningen i Holsten desuagtet er tiltaget med 29,631 Personer eller 5,19 pCt. på samme Tid som Befolkningen i Sønderjylland er aftaget med 1,989 Personer eller 0,43 pCt.

Tavle I viser Bevægelsen i Sønderjyllands enkelte Amter og Byer. Af Amterne kan foruden Flensborg Bykreds kun Ekernførde opvise Fremgang. De øvrige otte sønderjydske Amter viser en sørgelig Tilbagegang. I Holsten og Lauenborg opviser derimod kun fire Amter (Nørre-Ditmarsken, Segeberg, Oldenburg og Lauenborg) Tilbagegang, men ni Fremgang.

I elleve af Sønderjyllands Byer er Folketallet steget, i ti er det aftaget siden 1885. Haderslev har i det sidste Femår fået en ca. 600 Mand stærk Garnison; Åbenrå har samtidig ophørt med at være Garnisonsby. Det forklarer de forholdsvis stærke Svingninger i disse Byers Folketal. I det hele er der fremdeles Tilbagegang at notere for de fleste nordslesvigske Byers Vedkommende. Hvis man sammenligner Folketallenes Bevægelse i de østjydske Byer på den ene Side, Haderslev, Åbenrå og Sønderborg på den anden Side, får man et stærkt Indtryk af Fremmedherredømmets lammende Virkninger. Alle nordslesvigske Byer ned til Flensborg og Tønder — ialt otte — har nu færre Indbyggere end de havde 1867, da de blev indlemmede i Preussen.*) Flere af Småbyerne befinder sig i håbløs Tilbagegang. Af de øvrige sønderjydske Byer opviser derimod ni Fremgang og kun fire Tilbagegang siden 1867. Flensborg er fremdeles i ret livlig Udvikling, skjønt Folketallet langtfra vokser så stærkt nu som i Halvfjerdserne. Mens Befolkningen i Flensborg næmlig havde en Tilvækst af 9,635 fra 1871—80, så har Tilvæksten i det sidste Tiår kun været 5,817. I de sidste fem År er dens Folketal kun tiltaget med 10,68 pCt., mens Folketallet i den nærmest liggende større By Kiel samtidig er tiltaget med ca. 34 pCt. — Tønder møder denne Gang med en forholdsvis betydelig Fremgang, men kan dog alt i alt kun siden Indlemmelsen i Preussen opvise en Fremgang i Folketallet af 11½ pCt. Af de sydslesvigske Byer synes Husum og Ekernførde at have en Fremtid for sig, mens Slesvig stag-

*) Sml. Poul Sveistrup: „Sønderjylland under det preussiske Herredømme“, Sønderjydske Aarbøger 1890, S. 238 o. f.

nerer fuldstændig, uagtet den er stærkt begunstiget både som Garnisonsby og som Sæde for Provinsregeringen.

Af de holstenske Byer viser to og tyve Fremgang og kun elleve Tilbagegang. Altona og Kiel er i stærkt Opsving, og Byer som Rendsborg, Neumünster, Wandsbek og Elmshorn kan godt i hurtig Udvikling måle sig med de østjydske Byer. Holsten trives i det hele godt under de nye Forhold. Sønderjylland lider ilde.

Befolkningen i Holsten er siden Indlemmelsen i Preussen tiltaget med 178,847 eller 28,₅₂ pCt.; Befolkningen i Sønderjylland derimod med kun 6,850 eller 1,₆₉ pCt. Det er Tal som forudsætter ekstraordinære Forhold, Tal som bedre end lange Udviklinger viser, hvor dårligt det gamle danske Kronland Sønderjylland trives i Forbindelsen med Holsten og Preussen.

II.

Tavlen over Amterne i Sønderjylland viser, at Befolkningens hele Tilvækst i Femåret 1885—90 falder på Syd- og Mellemslesvig. I det egentlige Nordslesvig, hvorved jeg forstår Haderslev, Åbenrå og Sønderborg Amter samt Tønder Amt ned til Sydgrænsen af Sognene Tinglev—Burkal—Møgeltønder, er Folketallet samtidig gået tilbage fra 140,210 til 137,037, altså aftaget med 3,182 Personer eller 2,₂₇ pCt. Hvis man går mere i Enkeltheder, viser det sig, at Tilbagegangen fordeler sig jævnt over hele Nordslesvig, dog således at den i det hele aftager imod Syd og Øst og følgelig er størst i Haderslev Amt og den nordlige Del af Tønder Amt.

Tavle II viser Bevægelsen i Haderslev Amts Landdistrikter. Amtet har, som allerede fremhævet, siden 1885

Tavle II. Haderslev Amt 1885—90.

Amtsdistrikterne	Folketal		Tilbagegang	
	1885	1890	Personer	pCt.
1. Gl. Haderslev	1,972	1,890	82	4,16
2. Åstrup	1,244	1,253	÷ 9	÷ 0,74
3. Øsby	2,029	1,931	98	4,84
4. Halk	1,448	1,357	91	6,28
5. Vilstrup	1,874	1,765	109	5,82
6. Hoptrup	1,782	1,763	19	1,07
7. Tyrstrup	2,749	2,519	230	8,27
8. Fjelstrup	1,933	1,784	140	7,71
9. Frørup	984	922	62	6,30
10. Stepping	1,194	1,092	102	8,54
11. Vojens	2,399	2,283	116	4,83
12. Hammelev	1,240	1,276	÷ 36	÷ 2,90
13. Vedsted	1,581	1,496	85	5,37
14. Nustrup	1,545	1,482	63	4,08
15. Rødding	1,743	1,723	20	1,15
16. Jels	1,291	1,242	49	3,87
17. Gram	2,884	2,766	118	4,00
18. Hygum	1,423	1,366	57	4,00
19. Lintrup	1,621	1,483	138	8,61
20. Skodborg	2,023	1,928	95	4,69
21. Toftlund	1,810	1,764	46	2,54
22. Beftoft	1,190	1,077	113	9,50
23. Agerskov	1,799	1,789	10	0,55
24. Branderup	1,542	1,451	91	5,90
25. Skjærbæk	2,259	2,279	÷ 20	÷ 0,88
26. Hvidding	968	999	÷ 31	÷ 3,10
27. Råager	1,383	1,296	87	6,29
28. Højrup	1,173	1,145	28	2,39
29. Sommersted	1,912	1,870	42	2,19
Amtets Landdistrikter	48,990	46,991	1999	4,08

fået en Garnison på ca. 600 Mand, men trods det er Befolkningen i de sidste fem År aftaget med 1227 Personer eller 2,16 pCt. I Amtets Landdistrikter er Befolkningen, som Tavlen udviser, samtidig aftaget med 1999 Personer eller 4,08 pCt. Kun i fire af Amtets 29 Amtsdistrikter er Befolkningen tiltaget. I to af disse Amtsdistrikter Skjærbæk og Hvidding skyldes Tilvæksten de nybyggede Stationer ved Vestbanen; i det tredie, Hammelev, står den rimeligvis i Forbindelse med den i dette Amtsdistrikt liggende Papirfabrik. I elleve Amtsdistrikter er Befolkningen aftaget med over 1 pCt. årlig, i et enkelt, Beftoft, med næsten 2 pCt. årlig.

Tavle III. Den nordlige Del af Tønder Amt 1885—90.

Amtsdistrikter	Folketal		Tilbagegang	
	1885	1890	Personer	pCt.
1. Rømø	1,051	987	64	6,09
2. Ballum	1,855	1,674	181	9,75
3. Emmerlev	1,495	1,366	129	8,63
4. Brede	1,369	1,466	÷ 97	÷ 6,62
5. Døstrup	1,341	1,309	32	2,38
6. Visby	1,405	1,365	40	2,84
7. Abild	1,473	1,458	15	1,02
8. Møgeltønder	1,251	1,169	82	6,55
9. Nørre-Løgum	1,598	1,522	76	3,76
10. Øster-Højst	895	878	17	1,90
11. Ravsted	1,039	1,007	32	3,08
12. Hostrup	1,068	1,034	34	3,18
13. Burkal	1,560	1,485	75	4,81
14. Bylderup	940	913	27	2,87
15. Tinglev	1,537	1,522	15	0,96
Tilsammen	19,877	19,155	722	3,63

Tavle III viser, at Befolkningen i den nordlige Del af Tønder Amt fra 1885—90 er aftaget med 722 Personer eller 3,63 pCt., og det uagtet Vestbanens Åbning netop i dette Tidsrum har medført en ikke ubetydelig Indvandring af Jernbanebetjente. Kun i ét af femten Amtsdistrikter, Brede, er Befolkningen tiltaget. Grunden er let at finde: Bredebro er ved Vestbanens Åbning i det sidste Femår bleven en ret betydelig Jernbanestation, den største nord for Tønder. I fire Amtsdistrikter er Befolkningen aftaget med over 1 pCt., i et, Ballum, med henved 2 pCt. årlig.

Tavle IV. Åbenrå Amt 1885—90.

Amtsdistrikterne	Folketal		Tilbagegang	
	1885	1890	Personer	pCt.
1. Løjt	2,583	2,547	36	1,39
2. Riis	1,630	1,629	1	0,06
3. Øster-Løgum	1,553	1,565	÷ 12	÷ 0,77
4. Hellevad	1,992	2,006	÷ 14	÷ 0,70
5. Bjolderup	2,167	2,192	÷ 25	÷ 1,15
6. Ensted	1,898	1,837	61	3,21
7. Kliplev	1,423	1,344	79	5,55
8. Holebøl	1,150	1,127	23	2,00
9. Ringenæs	2,100	2,019	81	3,86
10. Gråsten	1,650	1,708	÷ 58	÷ 3,51
11. Ladegård	218	225	÷ 7	÷ 3,21
12. Felsted	3,385	3,264	121	3,57
De med Byen Åbenrå for- enede Landdistrikter . .	522	520	2	0,34
Amtets Landdistrikter	22,271	21,983	288	1,25

Befolkningen i Åbenrå Amt er fra 1885—90 aftaget med ialt 987 Personer eller 3,48 pCt., men Tavle IV viser,

at det største Tab, nemlig af 699 Personer, falder på Åbenrå By, hvor det atter hovedsagelig skyldes Bortflytningen af den ca. 600 Mand stærke Garnison. I Åbenrå Amts Landdistrikter er Befolkningen ialt aftaget med 288 Personer eller 1,25 pCt. I fem Amtsdistrikter er Befolkningen tiltaget, i syv Amtsdistrikter og i de med Byen forenede Landdistrikter er Befolkningen aftaget siden 1885. Kun i et Distrikt udgjør Tilbagegangen over 1 pCt. årlig.

Tavle V. Sønderborg Amt 1885—90.

Amtsdistrikterne	Folketal		Tilbagegang	
	1885	1890	Personer	pCt.
1. Holm	1,250	1,172	78	6,24
2. Oksbøl	1,145	1,078	67	5,85
3. Hagenbjerg	1,004	1,034	÷ 30	÷ 2,99
4. Svenstrup	1,108	1,077	31	2,79
5. Egen	1,611	1,582	29	1,80
6. Notmark	1,205	1,130	75	6,22
7. Adserballe	917	893	24	2,62
8. Ketting	891	877	14	1,57
9. Tandslet	1,087	1,097	÷ 10	÷ 0,92
10. Lysabild	1,593	1,554	39	2,45
11. Kejnæs	1,042	1,045	÷ 3	÷ 0,29
12. Hørup	1,257	1,294	÷ 37	÷ 2,94
13. Ulkebøl	1,688	1,728	÷ 40	÷ 2,37
14. Dybbøl	932	896	36	3,86
15. Sottrup-Nybøl	1,923	1,996	÷ 73	÷ 3,79
16. Ullerup	2,106	2,019	87	4,13
17. Broager	2,786	2,781	5	0,18
18. Egersund	1,988	2,178	÷ 190	÷ 9,56
Amtets Landdistrikter	25,533	25,431	102	0,39

I Sønderborg Amt, Als og Sundeved, er Befolkningen aftaget med ialt 249 Personer eller 0,77 pCt., men af dette Tab falder over Halvdelen eller 147 Personer på Byerne, og Tabet udgjør derfor, som Tavle V udviser, kun 102 Personer eller 0,48 pCt. for Landdistrikternes Vedkommende. Grunden til, at Sønderborg Amt har klaret sig bedst i det sidste Femår, må hovedsagelig søges i Udviklingen af den sundevedske Teglværksindustri. De to Amtsdistrikter Sottrup-Nybøl og Egersund, som omfatter de fleste og betydeligste Teglværker ved Nybøl Nor og Flensborg Fjord møder nemlig med en Fremgang af tilsammen 263 Personer og opvejer derved en stor Del af den Tilbagegang, der ellers er i Amtet. Da det øjeblikkelige Opsving i Teglværksindustrien imidlertid står i Forbindelse med de ved den slesvig-holstenske Kanals Anlæggelse skabte gunstige Afsætningsforhold, så må man desværre frygte for, at Sønderborg Amt ikke vil klare sig så godt ad Åre. Denne Gang er der Fremgang i syv og Tilbagegang i elleve Amtsdistrikter. I tre Amtsdistrikter udgjør Tilbagegangen over 1 pCt. årlig, i ét, Egersund, udgjør Fremgangen henved 2 pCt. årlig.

Når man for Nordslesvigs Vedkommende stiller Valgstatistikken ved Siden af denne sammenlignende Oversigt over Folketællingerne i 1885 og 1890, og betragter den Stigning i de danske Stemmetal, der har fundet Sted i de samme Distrikter i det selvsamme Tidsrum, så har man fundet den vægtigste Grund til Tilbagegang i Nordslesvig.

Skjøndt Mellem- og Sydslesvig, som Poul Sveistrup allerede tidligere har påvist her i Aarbøgerne, heller ikke trives godt under det preussiske Herredømme, stiller Forholdene sig dog betydelig bedre der end i Nordslesvig.

Befolkningen i Flensborg Landkreds (Amtet ÷ Flensborg By) er vel som Tavle I viser i de sidste fem År gået tilbage med 349 Personer eller 0,84 pCt., men da den sydlige Del af Tønder Amt samtidig er gået frem med 485 Personer eller 1,37 pCt., så er Befolkningen i Mellem-slesvig selv bortset fra Flensborg By tiltaget med 136 Personer eller 0,18 pCt. fra 1885—90.

Af de sydslesvigske Amter viser ganske vist Husum en Tilbagegang af 1,27 pCt., Slesvig en Tilbagegang af 1,25 pCt. og det lille Amt Ejdersted endog en Tilbagegang af 4,28 pCt., men da Ekernførde Amt til Gjengjæld viser en Fremgang af ikke mindre end 7,34 pCt., kan de fire sydslesvigske Amter som Helhed betragtet, desuagtet opvise en Fremgang i Folketallet af 1,060 eller 0,68 pCt. fra 1885—90.

Stiller man nu Mellem- og Sydslesvig som Helhed overfor Nordslesvig, så står der for disse Landsdeles Vedkommende en Fremgang i Folketallet fra 1885—90 af 4,751 eller 1,82 pCt. overfor den nordslesvigske Tilbagegang af 3,182 eller 2,27 pCt. Denne Bevægelse er ikke øjeblikkelig og tilfældig, Udviklingen er tvertimod gået i den samme Retning lige siden Indlemmelsen i Preussen. Befolkningen i de fire nordslesvigske Amter Haderslev, Åbenrå, Sønderborg og Tønder er næmlig ialt fra 1867—90 aftaget med 11,989 Personer eller 6,57 pCt., mens Befolkningen i det øvrige Sønderjylland samtidig er tiltaget med 19,409 Personer eller 8,75 pCt. — et slående Bevis for at det ganske særlig er Nordslesvig, der lider ilde under Preussernes Regimente.

Grunden til Befolkningens Aftagen må — som allerede

antydnet — søges i den stærke og stigende Misfornøjelse med de nuværende Forhold, der faktisk gjør sig gjældende overalt i Nordslesvig. Misfornøjelsen fremkalder Udvandring, og de udvandrede Elementers Erstatning ved Indvandring er på Forhånd så godt som umuliggjort ved Regeringens Forbud mod Udlændinges Bosættelse i Nordslesvig. Dette Forbud er nylig bleven indskærpet, samtidig med at man åbnede Optanterne Udsigt til at blive naturaliserede, og gennemføres nu så konsekvent, at f. Ex. ingen i Kongeriget født dansk Mand kan få Tilladelse til at gifte og bosætte sig i Nordslesvig. Under disse Forhold må Befolkningen nødvendigvis aftage fra Åar til andet.

Preusserne — Regeringen såvel som Pressen — har Gang efter Gang afvist vore Klager over det i Sønderjylland herskende Regeringssystem som uhjemlede, men idet vi peger på Statistikken, siger vi som Sokrates, da „de Tredives“ Tyranni drev Athens Borgere i Landflygtighed: „Den Hyrde, som så sin Hjord mindskes Dag for Dag og ikke vilde tilstå, at han vogtede Hjorden slet, vilde fattes Oprigtighed, og det samme fattes en Statsstyrer, som ser Borgernes Tal tage af og dog vil nægte, at han er en slet Hersker.“